

9 Ιουνίου 2020

Η κοινωνική διάσταση του ορθόδοξου Μοναχισμού

/ [Αφιέρωμα στον Γέροντα Γεώργιο Καψάνη](#) / [Ορθόδοξος Μοναχισμός](#)

[Γέροντας Γεώργιος Καψάνης, Προηγούμενος Ι.Μ. Οσίου Γρηγορίου \(† 2014\)](#)

Η διάσταση του ορθόδοξου Μοναχισμού κατά βάθος είναι μόνο κοινωνική. Φεύγοντας από τον κόσμο ο μοναχός ζητεί την αληθινή κοινωνικότητα, δηλαδή την εν αγάπη κοινωνία με τον Θεό και τον συνάνθρωπο.

Αυτή την θεανθρώπινη κοινωνικότητα πολύ δύσκολα μπορεί να επιτύχει στον κόσμο, όπου συνήθως η κοινωνικότητα περιορίζεται σε τυπικές, συμβατικές και εξωτερικές κοινωνικές σχέσεις. Όπως χαρακτηριστικά λέγει ο πατήρ Δημήτριος Στανιλοάε, οι εν τω κόσμω Χρι-στιανοί συνδέονται με τον Θεό έμμεσα, διά των δώρων Του, ενώ οι μοναχοί άμεσα, παραιτούμενοι από τα δώ-ρα του Θεού, για να συναντήσουν τον Θεό των δώρων. Τέτοιο δώρο π.χ. είναι η εν γάμω κοινωνία, από το οποίο ο μοναχός παραιτείται όχι από περιφρόνηση ή υποτίμηση προς τον γάμο, αλλά από πόθο να συνάψει α-νώτερο και μυστικό γάμο με τον Χριστό, τον οποίο μυστικό γάμο συμβολίζει η σαρκική γαμική συνάφεια. “Το μυστήριο τούτο μέγα εστίν, εγώ δε λέγω εις Χρι-στόν και εις την εκκλησίαν” (Έφεσ. ε’, 32).

Για να επιτύχει την άμεση κοινωνία με τον Θεό και τον συνάνθρωπο ο μοναχός αγωνίζεται με την καθημε-ρινή μετάνοια, άσκηση, υπακοή, να καθαρισθεί από τα πάθη, που πηγάζουν από την φιλαυτία και που είναι και το κυριότερο εμπόδιο στην κοινωνία με τον Θεό και τον συνάνθρωπο.

Οι άγιοι Πατέρες εύστοχα επεσήμαναν ότι ο φίλαυτος δεν μπορεί να είναι ούτε φιλόθεος ούτε φιλόανθρω-πος. Και ακόμη ότι η φιλαυτία είναι η ρίζα όλων των κακών.

Τα πάθη μάς εμποδίζουν να δούμε σωστά τον Θεό, τον άνθρωπο και τα δώρα του Θεού. Τα βλέπουμε εμπραθώς, δηλαδή με αρρωστημένη πνευματική όραση, διαστρεβλωμένα. Ο κόσμος είναι καλός. Γίνεται για μας κακός διότι τον βλέπουμε εμπραθώς. Όπως λέγει ο αββάς Ισαάκ, “κόσμος είναι τα πάθη μας”.

Ο μοναχός καθαριζόμενος από τα πάθη καθαρίζει το οπτικόν της ψυχής και μπορεί να βλέπει κατά τον βαθμό της καθαρότητάς του απαθώς τα πρόσωπα και τα πράγματα. Έτσι μπορεί να κοινωνεί σωστά με τα ανθρώπινα πρόσωπα και να χρησιμοποιεί σωστά τα πράγ-ματα.

Πηγή: www.asceticexperience.com

Δεν είναι τυχαίο ότι ο άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής στα 400 κεφάλαια περί αγάπης ομιλεί περισσότερο περί καθάρσεως από τα πάθη. Χωρίς την κάθαρση αυτή εί-ναι αδύνατο να αποκτήσουμε την αληθινή αγάπη.

Και ακόμη ότι ο άγιος Ιωάννης της Κλίμακος τοπο-θετεί την αγάπη μαζί με την πίστη και την ελπίδα στην 30ή και τελευταία βαθμίδα της κλίμακας των αρετών. Η αγάπη κατά τον άγιο Ιωάννη, “ως προς την ποιότητά της είναι ομοίωση με τον Θεόν, όσο βέβαια είναι δυνα-τόν στους ανθρώπους. Ως προς δε την ενέργειά της, μέθη της ψυχής. Ως προς δε τις ιδιότητές της, πηγή πίστεως, άβυσσος μακροθυμίας, θάλασσα ταπεινώσεως” (Κλίμαξ, Έκδοσις Ιεράς Μονής Παρακλήτου, 1988, σελ. 409).

Είναι φανερό ότι η κοινωνικότητα για τον μοναχό δεν είναι συναισθηματική κατάσταση και ανθρώπινος δε-σμός (φιλία, συγγένεια, έρως), αλλά χαρισματική κατάσταση, δώρο του Αγίου Πνεύματος χαριζόμενο στον αγωνίζομενο για την κάθαρση από τα πάθη.

Δεν μπορείς να χωρέσεις τον Θεό και τον άνθρωπο στην καρδιά σου, όσο είσαι γεμάτος με την φιλαυτία σου. Όσο αδειάζεις από την φιλαυτία, τόσο περισσό-τερο γίνεσαι χωρητικός του Θεού και των αδελφών σου.

Αυτές τις εμπειρίες αποκτά ο μοναχός μετά από αι-ματηρή άσκηση και αγώνα.

Στα κείμενα των αγίων Νηπτικών Πατέρων υπάρχει μία ρεαλιστική ανθρωπολογία και κοινωνιολογία. Από τον προσωπικό τους αγώνα γνώρισαν οι άγιοι Πατέρες πόσο αντικοινωνικός γίνεται ο άνθρωπος με τα πάθη και πόσο κοινωνικός διά της απαθείας και μεταμορφώσεως των παθών. Ας θυμηθούμε τον λόγο του αγίου Μαξίμου του Ομολογητού: “Νους Θεώ συναπτόμενος και αυτώ εγχρονίζων διά προσευχής και αγάπης, σο-φός γίνεται και αγαθός και δυνατός και φιλόανθρωπος και ελεήμων και μακρόθυμος και απλώς ειπείν, πάντα σχεδόν τα θεία ιδιώματα εν εαυτώ περιφέρει· τούτου δε αναχωρών, ή κτηνώδης γίνεται, φιλήδονος γεγονώς, ή θηριώδης, διά ταύτα τοις ανθρώποις μαχόμενος” (Αγί-ου Μαξίμου Ομολογητού, Κεφάλαια περί αγάπης, Φι-λοκαλία Αθήναι 1958, τ. Β’, σελ. 21, νβ’).

Ο άγιος Βασίλειος έθεσε τις θεολογικές βάσεις του κοινοβιακού συστήματος, που βοηθεί τον μοναχό να ξεπεράσει τον νοσηρό ατομικισμό και εγωκεντρισμό και να πραγματοποιήσει υψηλής ποιότητας κοινωνικότητα.

Πρότυπο για το μοναχικό κοινόβιο είναι ο χορός των αγίων Αποστόλων με επικεφαλής τον Κύριο. Πρότυπο για τις χριστιανικές κοινωνίες θα πρέπει να είναι οι μοναχικές κοινοβιακές κοινότητες. Αξίες όπως η κοινο-κτημοσύνη, η ισότητα, η μη υποδούλωση του ανθρώπινου προσώπου σε οποιαδήποτε σκοπιμότητα επιδιώκονται και πραγματοποιούνται στα ορθόδοξα κοινόβια.

Στην απόκτηση της θεανθρώπινης κοινωνικότητας βοηθεί τον μοναχό η προσευχή και η συμμετοχή στην Θεία Λατρεία και Θεία Λειτουργία. Χωρίς την προσευ-χή πώς μπορεί ο μοναχός να αγαπήσει τον Θεό και τον συνάνθρωπό του; Κάθε κραυγή προς τον Θεό “Κύριε Ιησού Χριστέ, ελέησόν με τον αμαρτωλό” ή “ελέησον ημάς” αποτελεί και ένα ξεπέρασμα του εγωκεντρισμού και ένα άνοιγμα προς τον Θεό και τον άνθρωπο. Όσο ο μοναχός πλησιάζει τον Θεό, πλησιάζει και τον άνθρω-πο, όπως συμβαίνει με τις ακτίνες ενός κύκλου, που όσο από την περιφέρεια πλησιάζουν προς το κέντρο, συγ-κλίνουν και μεταξύ τους.

Ιδιαίτέρως στην κοινή θεία Λατρεία προσευχόμαστε, δοξολογούμε, ευχαριστούμε και ικετεύουμε τον Θεό ως λαός Του, ως μέλη του Σώματος του Χριστού, ως βασίλειον ιεράτευμα και έθνος άγιον. Η κοινή Λατρεία συ-σφίγγει τους μεταξύ μας πνευματικούς προσωπικούς δεσμούς.

Κέντρο της θεανθρώπινης κοινωνικότητάς μας είναι η Θεία Λειτουργία και Ευχαριστία. Γι’ αυτό και στο Άγιον Όρος η Θεία Λειτουργία τελείται καθημερινώς.

Οι χαρακτηρισμοί που χρησιμοποιούνται ανέκαθεν για το κεντρικό μυστήριο της

Εκκλησίας είναι χαρα-κτηρισμοί με κοινωνική σημασία.

Λειτουργία σημαίνει “λείπτον έργον”, δηλαδή έργον του λαού. Στην Θεία Λειτουργία μπορούμε να ξεπερ-νούμε κάθε νοσηρό ατομικισμό, ακόμη και τον θρησκευτι-κό ατομικισμό ή ευσεβισμό, και να εκκλησιοποιούμαστε.

Ο όρος “Θεία Ευχαριστία” σημαίνει επίσης κοινω-νία με τον Θεό και μεταξύ μας. Ευχαριστούντες από κοινού τον Θεό συνδεόμαστε όχι μόνο με τον Θεό, αλλά και μεταξύ μας, λόγω της κοινής ευχαριστιακής μας στάσεως.

Ο όρος πάλι “Θεία κοινωνία” φανερώνει καθαρότερα τον κοινωνικό χαρακτήρα του Μυστηρίου. Όπως λέγει ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός: “κοινωνία λέγε-ται τε και έστιν αληθώς διά το κοινωνείν ημάς δι’ αυτής τω Χριστώ και μετέχειν αυτού της σαρκός τε και της θεότητας· κοινωνείν δε και ενούσθαι και αλλήλοις δι’ αυτής· επει γαρ εξ ενός άρτου μεταλαμβάνομεν, οι πάντες εν σώμα Χριστού και εν αίμα και αλλήλων μέλη γινόμεθα, σύσσωμοι Χριστού χρηματίζοντες” (Έκδοσις ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως, Ε.Π.Ε. σελ. 474). Έ-τσι η ένωση και κοινωνία μας στην Εκκλησία δια των αγίων Μυστηρίων είναι τόσο βαθειά, όσο η ένωση των μελών του σώματος προς άλλα. Είναι ένωση όχι ψυ-χολογική ή ιδεολογική ή ηθική ή σωματειακή, αλλά ένωση σωματική-μυστηριακή.

Την ένωση αυτή δεν την κάνουμε εμείς. Δεν κάνουμε εμείς το Σώμα του Χριστού. Ο Χριστός μάς κάνει Σώμα Του. Εμείς πρέπει να συνεργούμε με την συνεχή μετά-νοια και άσκηση, να γινόμαστε άξιοι αυτής της συσσωματώσεως και να μη την εμποδίζουμε. Ο μοναχός αγωνίζεται μέσα στο κοινόβιο, που αποτελεί μία εν σικρώ φανέρωση της Εκκλησίας, για συνεχή και αδιατάρακτη, κατά το δυνατόν, βίωση της Εκκλησίας ως μυστη-ρίου θεανθρώπινης κοινωνίας. Πρότυπο και πηγή αυτής της κοινωνίας είναι ο ίδιος ο Τριαδικός Θεός. Υ-πάρχει όμως κάποια φαινομενική αντίφαση. Ο μονα-χός επιδιώκει την αληθή κοινωνικότητα διά της απομακρύνσεως από την κοινωνία. Αυτό είναι κάτι ανεξήγητο για την λογική του κόσμου. Φεύγει τους ανθρώπους για να αποκτήσει την απάθεια και έτσι να αγαπήσει τους ανθρώπους θεοπρεπώς. Αυτό είναι όντως παράδοξο, αλλά όχι αντιφατικό. Έτσι δικαιολογείται και το άβατο του Αγίου Όρους. Και έτσι μπορούμε να εξηγήσου-με και πατερικές ρήσεις, όπως το “φεύγε και σώζου” και το “ξένος προς όλους και φίλος προς όλους”.

Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς στην θαυμάσια ομιλία του στα Εισόδια της Θεοτόκου μας εξηγεί πως η Υπεραγία Θεοτόκος διά της πολυχρονίου εισόδου και εγκαταβιώσεώς της στα Άγια των Αγίων, όπου έζησε μακριά από κάθε ανθρώπινη σχέση σε διαρκή ησυχαστική προσ-ευχή, προετοιμάσθηκε για το μεγάλο έργο, να

πρεσβεύει στον Θεό για το ανθρώπινο γένος και να φέρει τον πρε-σβευτή στη γη. Διά της ησυχίας και θεωρίας του Θεού η Παναγία μας έγινε το κοινωνικότερο πρόσωπο της Εκ-κλησίας.

Το απόκοσμο του μοναχού δεν σημαίνει και αντικοινωνικότητα, όπως και η κοσμικότητα δεν σημαίνει κοι-νωνικότητα. Είναι θαυμαστό πως οι απόκοσμοι μοναχοί είναι ανοικτοί στον κάθε άνθρωπο. Πως δέχονται τον κάθε άνθρωπο ως εικόνα του Θεού και ως αδελφό. Πως οι πιο προχωρημένοι και χαριτωμένοι εκ των μοναχών μπορούν να αναπαύσουν τον κάθε άνθρωπο, όσο τα-λαιπωρημένος και συγκεχυμένος και αν είναι. Είναι γνωστό το πατερικό αξίωμα: “Ανάπαυσες τον αδελφό σου, ανάπαυσες τον Θεό σου”, που αντανakλά τον λό-γο του Κυρίου: “ Εφ’ όσον εποιήσατε ενί τούτων των αδελφών μου των ελαχίστων, εμοί εποιήσατε” (Ματθ. κε’, 40).

Χαριτωμένος Γέροντας, που βοήθησε ψυχοπαθή νέο να θεραπευθεί κρατώντας τον κοντά του επί μία εβδομάδα, μου είπε ότι μία ολόκληρη ημέρα έμεινε ακίνητος ακούοντάς τον επί εννέα συνεχείς ώρες.

Η ευρύτατα προσφερόμενη από τις Ιερές Μονές φι-λοξενία αποτελεί από δείγμα της κοινωνικής προσφο-ράς των μοναχών.

Μυστικότερα όμως οι μοναχοί εκφράζουν την αγάπη τους για τους συνανθρώπους τους με τις προσευχές τους υπέρ αυτών. Όσο πιο προχωρημένος ο μοναχός, τό-σο και συχνότερη και θερμότερη η προσευχή του υπέρ ζώντων και νεκρών. Καθώς γράφει ο άγιος Σιλουανός: “Υπάρχουν τινές, οίτινες λέγουν, ότι οι μοναχοί οφείλουν να υπηρετούν τον κόσμο, διά να μη τρώγουν τον άρτον δωρεάν. Πρέπει όμως να καταλάβωμεν εις τί έγκειται η υπηρεσία αύτη και διά τίνος οφείλει ο μοναχός να βοηθή τον κόσμο. Ο μοναχός είναι ικέτης υπέρ όλου του κόσμου· θρηνεί διά όλον τον κόσμο και εις τούτο έγκειται το κύριον έργον του. Ποιός άραγε προτρέπει αυτόν να χέη δάκρυα διά όλον τον κόσμο; Ο Κύριος Ιησούς Χριστός ο Υιός του Θεού, εμπνέει τον μοναχόν. Αυτός παρέχει εις τον μοναχόν την αγάπην του Αγίου Πνεύματος, και εξ αυτής της αγάπης η καρδιά του μοναχού είναι πάν-τοτε περίλυπος διά τον λαόν, επειδή ου πάντες σώζον-ται. Ο ίδιος ο Κύριος τοσούτον ήτο περίλυπος διά τον λαόν, ώστε παρέδωκεν Εαυτόν εις τον διά σταυρού θά-νατον. Αλλά και η Παναγία την ιδίαν λύπην δια τους ανθρώπους έφερεν εις την καρδίαν Αυτής. Και ο Ηγαπημένος Αυτής Υιός επόθει έως τέλους την σωτηρίαν των πάντων” (Αρχιμ. Σωφρονίου, Ο Γέρων Σιλουανός, Ορθ. Κυψέλη, σελ. 397).

Κοινωνικότητα εκφράζουν οι μοναχοί με τα συγγράμματά τους (όπως ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης), με την αλληλογραφία τους (όπως ο Γέρων Δανιήλ ο

Κατουνακιώτης και ο Γέρων Ιωσήφ ο Σπηλαιώτης), με τις εξ υπακοής προς την Εκκλησία περιοδείες τους στον κόσμο για ομιλίες, εξομολογήσεις και λοιπή ποιμαντική διακονία (όπως ο μακαριστός Καθηγούμενος Γα-βριήλ Διονυσιάτης).

Σε έκτακτες περιπτώσεις εθνικών συμφορών, διωγμών, αιχμαλωσιών, και λοιπών δοκιμασιών, οι μοναχοί εκφράζουν την αγάπη τους προς τους συνανθρώπους τους με κοινωφελή και προνοιακά έργα, όπως έκανε η ά-για Φιλοθέη στην Αθήνα επί τουρκοκρατίας.

Η συμβολή του ορθόδοξου ησυχαστικού Μοναχισμού στην διατήρηση της Ορθόδοξου Πίστεως, της γλώσσης και του εθνισμού των ορθόδοξων λαών επί τουρκοκρατίας και σε άλλες περιόδους, είναι γνωστή.

Η κοινωνικότητα για τους μοναχούς δεν είναι κάτι που αποκτάται εύκολα. Είναι καρπός πολυχρόνιων και συνεχών αγώνων. Χωρίς αυτούς και την Θεία Χάρι ο μοναχός δεν ξεπερνά την φιλαυτία και άρα την αντικοινωνικότητα.

Όταν τα ορθόδοξα κοινόβια και μοναχικές συνοδίες λειτουργούν σωστά, γίνονται κέντρα που ακτινοβολούν την ορθόδοξη κατά Χριστόν κοινωνικότητα. Όπως και κάθε αγιαζόμενος μοναχός και Χριστιανός γίνεται κέντρο αληθινής κοινωνικότητας.

Στην σημερινή εποχή που η ζωή μας γίνεται όλο και περισσότερο ατομιστική, ακοινωνική, ή και αντικοινωνική, ο ορθόδοξος Μοναχισμός φανερώνει απλά και ταπεινά την κοινωνικότητα της Ορθόδοξου Εκκλησίας, βοηθεί τις κλεισμένες και φοβισμένες ψυχές να ανοιχθούν στον Θεό και στον αδελφό, να μη φοβούνται να εκφράζουν αγάπη, όταν δεν την έχουν δεχθεί, ούτε να την εκφράζουν μόνο όταν πρόκειται να τους επιστραφεί.

Ο Σαρτρ έβλεπε στον κάθε συνάνθρωπο την απειλή της ελευθερίας του. Ενώ ο ταπεινός και άγιος ησυχαστής της Ρωσίας Σεραφείμ του Σάρωφ έβλεπε στον κάθε συνάνθρωπό του την χαρά του, γι' αυτό και προσφω-νούσε κάθε άνθρωπο: Χριστός Ανέστη, χαρά μου.

Διά του Σταυρού και της Αναστάσεως του Χριστού η θνητή και άρρωστη κοινωνικότητα της πεσμένης φύσεώς μας μεταμορφώνονται στην υγιή και διαιωνίζουσα κοινωνικότητα του εν Χριστώ καινού ανθρώπου.

(Αρχιμ. Γεωργίου, Καθηγουμένου Ι. Μονής Οσίου Γρηγορίου, Ορθόδοξος Μοναχισμός και Άγιον Όρος, σ. 49-57)

<https://bit.ly/2ALqI0R>